

אהרו הכהו

מאת הרב אברהם הלל גולדברג

דמותו של מנהיג בישראל בעיצומה של תקופת שפלי כהוי העם
(עיונים בפרשה סתומה)

א.

ואתה תצוה את בני ישראל.. (שמות כז כ)

ואתה -- וודאי הכוונה למשה, ופרשה זו הינה המשך לפרשת „תרומה“ המתחילה ב„וידבר ה' אל משה לאמר.“ (שם כה, א) וכבר מהתחלת פ' תרומה שם שם יא) ועד סוף פ' תצוה, באות כל הפניות למשה בלשון נוכח וצפית.. ויצקת.. ועשית.. ואתה תצוה.. מבלי הזכרת שמו של משה רבינו, למרות שכל הצווים על מלאכת המשכן וכל כליו מופנים מאת הקב"ה אליו אישי.

„לא הוזכר משה בזה הסדר משא"כ בכל החומש — שמשעה שנולד משה אין סדר שלא הוזכר בו חוץ ממשנה תורה, — הטעם משום שאמר „מחני מספרך אשר כתבת“ (שם לב, לב) וקללת חכם, אפילו על תנאי, באה ונתקיים בזה“ (בעל הטורים).

כן מביא טעם זה בדע"ז מבעהתו"ס (שם לב, לד) ומקורן של דברים במדרש הנעלם (זהר חדש ס' מובא בתו"ש) וז"ל: קללה דא על תנאי וקב"ה מחיל לחוביהון בגיניה, ואעפ"כ אתמחי מפרשתא מעלייתא באורייתא בפיקודא דעובדא דמשכנא ואיהי פרשת ואתה תצוה, דהוה ליה למיכתב שמיה דמשה בכל מלה ומלה ובכל פיקודא ופיקודא דתמן, ואתמחי מכל ההיא פרשתא, הוי קללת חכם אפי' על תנאי אתקיים...

וכן בזהר פ' פינחס רמז וז"ל: לית לך רב ממשא דאמר ואם אין מחני נא מספרך, וכו' והא איתמר דלא אדכר בפ' משכן ואתמחי מתמן..

יש להבין מדברי חז"ל אלה, שאף הציווי על מלאכת המשכן נאמר למשה אחר מעשה העגל ואין מוקדם ומאוחר בתורה.

כן נאמר יותר ברור במדרש תנחומא (כי תשא פ' פסל לך אות לא) עשה שם אלול כולו ועשרה מתשרי וירד בעשור וכו' ומיד צוה למשה ועשו לי מקדש.. וזוהי דעתו של רש"י (שם לא, יח) וז"ל: אין מוקדם ומאוחר בתורה, מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה.. ועי"ש.

(לעומת זה כותב הרמב"ן (שם לה, א) וז"ל: ויתכן שהיה זה (קהלת כל העדה) ביום מחרת רדתו ואמר לכולם ענין המשכן אשר נצטוה בו מתחילה קודם שבור הלוחות.. ועי' במהדורת הרב שעועל (מוסד הרב קוק) המביא מקורו בזהר (פ' ויקהל קצה, א).

ב.

מדוע נתקימה „קללת החכם” דוקא בסדר זה ?

אם הציזוי על מלאכת המשכן וכל כליו, נאמר למשה מיד עם רדתו מן ההר עם הלוחות השניים (כלעיל עפ”י חז”ל ומפרשים), אולי יש להבין, כי היו אלו הפרשיות הראשונות שנאמרו למשה אחרי „הקללה” על תנאי שיצאה מפיו ולכן נתקימה בהן (כי כאמור גם בפ’ תרומה נעלם שמו של משה והוזכר אך בפסוק הראשון בלבד).
ברם נשאלת שאלה עקרונית.

האם העלמת שמו של משה רבינו מסדר שלם בתורה, הוא העונש שהוטל על דברים שלא כתיקנם שנפלטו מפיו ?

האם הדברים „ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת”, יש בהם משום פגם במי שאמרם, עד כדי הענשתו ?

השעה קשה מאד לישראל, שעת שקיעה ושפל, ירידה והידרדרות בתהום החטא, שעה שגזר־דין חמור של כליה ח”ו מרחף על קיומו של העם, בשעה זו מתגלית במלא זוהרה דמות דיוקנו הקורנת של אביהם ורבן של ישראל, בעמידתו בפרץ, בהגנתו הנמרצת והנחוצה על עם זה, אף במצבו הרוחני הפרוץ ועת נתגלה קלונו ברבים..

ועתה הניחה לי (שם לב, י), אמר ר’ אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו, מלמד שתפסו משה להקב”ה כאדם שתופס את חברו בבגדו ואמר לפניו, רבש”ע, איני מניחך עד שתמחול להם.. (ברכות לב, א).

בשעה גורלית זו, נכנס משה למשעול צר ביותר, נאחו בכל מעשה ודיבור, אף תמוה ומסוכן ביותר, אם רק נשקף על ידו איזשהו צל של הצלה..

משה רבינו מעמיד בסיכון חמור לא רק את מעמדו הנוכחי כשליחו של ה’ ומנהיגה של האומה, אלא גם את כל ישותו ומהותו, את כל עתידו בעולם הנצח..

ואמר שמואל מלמד שמסר עצמו למיתה עליהם, שנאמר, מחני נא מספרך.. (ברכות שם) הסבר נועז ונתנים חז”ל על שבירת הלוחות ע”י משה באוהה שעה.

ראה שאין לישראל עמידה, חיבר נפשו עמהם, שבר את הלוחות ואמר להקב”ה: הם חטאו ואני חטאתי ששברתי את הלוחות, אם מוחל אתה להם, אף לי מחול, ואם אין אתה מוחל להם, אל תמחול לי, אלא מחני נא מספרך אשר כתבת.. (שמו”ר מו א).

(במקום אחר, ראה שבילין כח—כו, אלול תש”ל) עמדנו על קו מיוחד בתכונתו של משה רבינו — מידת מסירת נפש במובנה הנעלה ביותר לפיו מוסברים, סירובו לשליחות הראשונה, דבריו הבוטים „למה הרעות לעם הזה” ואת החטא על מי מריבה, ועיי”ש).
היתכן להעלות על הדעת שדברים אלה, שיש בהם משום מסירות נפש ואהבה ללא גבול לעם ישראל, גררו אחריהם עונש של מחיית השם של איש האלקים מפרשתא מעלייתא בהורה ?

יש להבין, שקללת חכם אף על תנאי אף שהתנאי נתקיים והושגה המחילה לישראל, כרצונו של משה, היא מציאות שאין לשנותה והיא מתקיימת לכהפ”ח בצורה זו במקום מחיה מספר חיים שבקש משה על עצמו (ועי’ ר”ה טז, ב).
ברם, יתכן גם טעם עמוק בהעלמת שמו של משה, מסדר זה של התורה..

ג.

משה נעלם מפרשת „ואתה תצוה“, כי היא פרשתו של אהרן הכהן..
 נשים לב כבר בהתחלת הסדר ושמו של אהרן זכה בו להבלטה מיוחדת.
 „באוהל מועד.. יערך אותו אהרן ובניו“, „ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך.. לכהנו
 לי“, „ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת“, „ואתה תדבר אל כל חכמי לב..
 ועשו את בגדי אהרן לקדשו, לכהנו לי“, ושוב „ועשו בגדי קודש לאהרן אחיך ולבניו
 לכהנו לי“ (שם כח, א—ד)..

מבין השיטין של הפסוקים הללו, ניכרת המגמה הברורה להעלות ולהבליט את שמו
 של אהרן הכהן, משה רבינו נצטווה במיוחד להקריב אותו אליו „מתוך בני ישראל“, כנראה,
 בפרסומת ולעיני כל ישראל, כדי „לכהנו לי“, הוא בכבודו ובעצמו נצטווה לעשות את
 הבגדים לאהרן ושהם יהיו לו „לכבוד ולתפארת, עליו גם לדבר „אל כל חכמי לב“ שאף
 הם יטפלו בעשייתם של בגדי אהרן ועל ידם „לקדשו לכהנו לי“..

לכאורה, דבר שאינו צריך לעורר כל שימת לב מיוחדת, אולם אם כאמור, באה בחירתו
 של אהרן לכהונה גדולה וההבלטה המיוחדת שניתנה למאורע זה בתורה, מיד אחר מעשה
 העגל, הרי עומדים אנו לפני פרשה מופלאה ביותר..
 פרשת העגל כידוע, קשורה בפעילות מסוימת מצד אהרן שלא נתבררה די צרכה
 ע"י מפרשי התורה.

לא פעם בקראנו את הפרשה הכאובה הזאת — הירידה התלולה הזאת מיד אחר
 ההתעלות שבמעמד הר סיני, אנו עומדים ומשתאים על חלקו של אהרן קדוש ה' במעשה
 מחפיר זה.

אין התורה מעלימה כל פרט, ואף מאריכה בתאור „תרומתו“ של אהרן במעשה העגל
 (שם לב, א—ו), לא רק אנו, הרגילים להסתכל על מאורעות קדומים בעיני אנוש בן זמננו,
 יש וברצוננו להבין את קדמונינו אבות העולם לפי מושגים שלנו ובהתאם להבנתנו זאת אנו
 דנים את מעשיהם ופעולתם, לא רק אנו מרבים לשאול על מעשהו של אהרן, אף משה רבינו
 בשעתו פונה אליו בחריפות ומטיח אשמה כבדה עליו, „מה עשה לך העם הזה, כי הבאת
 עליו חטאה גדולה“ (שם כא), נראה שאם אמנם בטוח משה בצדקתו של אהרן (ראה „מבין
 (שם) הרי מאשימהו כי הוא שהביא על העם את החטאה הגדולה.
 אהרן מסביר את מעשהו לפני משה, ספק אם משה קבל את ההצטדקות, ודומה שזרכו
 של אהרן עדיין בלתי מוסברת לפני משה ובודאי גשארה תמוהה ביותר לפנינו.
 והנה מיד אחר המעשה המוזר המעמיד את אהרן בכימון שאלה לפנינו, באה פרשה
 בתורה, המעניקה אות הצטיינות גבוהה ביותר לאהרן הכהן..

שמו של משה נעלם מסדר זה, כאילו מתוך כונה מיוחדת להעלות שמו של אהרן,
 דווקא בשעה זו, זוכה אהרן לגדולת נצח, לכהונת עולם, לכבוד ולתפארת..
 לכהנו לי (שם כח, א) בכל מקום שנאמר לי, הרי זה לעולם ולעולמי עולמים (ילק"ש
 רמו שעט).

האם תופעה זו אינה אומרת דרשני?

ד.

נהירים מאד דברי מדרש רבה המפיעים אור בהיר להבנת פרשה תמוהה זו. ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך (שם כח, א').

אמרו, בשעה שירד משה מסיני וראה ישראל באותו מעשה, הביט באהרן והיה מקיש עליו (על העגל) בקורנס, והוא לא נתכוון אלא לעכבם עד שירד משה, ומשה היה סבור שהיה אהרן שותף עמהן, והיה בלבו עליו (לרחקו, ולכן נצטווה הקרב אליך.. הרד"ל שם). משל לבן מלכים שזחה דעתו ונטל את הצפורן לחתור בית אביו, אמר לו פדגוגו, על תיגע עצמך, תן לי ואני אחתור, הציץ המלך עליו ואמר לו, יודע אני היאך היתה כוונתך, חייך, איני משליט בריה על פלטינ שלי אלא אתה.. אמר לו הקב"ה, אהרן. יודע אני היאך היתה כוונתך, חייך, אין אני משליט על קרבנותיהן של בני אלא אתה, נאמר „ואתה הקרב אליך“, היכן אמר לו הדבר הזה למשה? במשכן (שציווי עשיית המשכן היה לתקן מעשה העגל — הרד"ל שם). (מד"ר תצוה לו, ב).

דברי המדרש הנ"ל מפענחים את התעלומה ומגלים לנו את טוהר כוונתו של אהרן, במעשה שהיה בשעתו משום אי הבנה אף למשה רבינו איש האלקים, אך הקב"ה הרואה ללבב והיודע תעלומות הוא ורק הוא הקובע את מדת כנותו ומחשבתו הטהורה של האדם, אף במעשה האומר את ההיפך מזה..

כמו פינחס הכהן בשעתו, אחרי מעשה בלתי מובן לרבים, שהתפרש כרצח וצויין לגנות (עי' במדבר כה, יא ברש"י שם) בא הכתוב ויחסו (אחר אהרן..), כך באה פרשת „ואתה תצוה“ לפזר את הספקות המקננות בלב מישהו על מעשהו של אהרן.. דווקא במעשה מזור זה, עלה ונתעלה אהרן כבחיר ה'.

„אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך“ (תהלים כה), אשרי מי שהקב"ה בחר בו ואשרי מי הוא שקירבו, אהרן נבחר וקירבו.. (במדבר רבה ג, ב).

ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך (שם), משה עצמו נצטווה לא לרחקו (כפי שעלה במחשבתו כדלעיל במדרש), לקרבו ולמנותו כראש פלטרין של מלך.. אהרן נתגלה לפנינו כמוסר נפשו (ולאו דוקא גופו..), למען הצלת העם בשעת ירידה פתאומית ומסוכנת, נכנס לסבך של מעשים תמוהים ובודאי בלתי מובנים, מתוך כונה טהורה לעכב בכל מה שאפשר, לעצור ולהאיט לכהפ"ח את קצב הירידה הזאת..

יתכן להעמיק יותר במידת מסירות הנפש של אהרן, בראותו את הירידה הבלתי נמנעת, היה מוכן לקשר את נפשו בגורלם של ישראל החוטאים (וכעין פעולתו של משה בשבירת הלוחות לפי דברי המדרש לעיל בפרק ב' „ראה שאין לישראל עמידה וחייבר נפשו עמהם“), אהרן היה מוכן לקבל עליו אחריות הפעולה החתרנית, וכאילו הוא שהביא את החטאה הגדולה על העם..

בדרך זו נבין את המשל בדברי המדרש בפרשת תצוה הנ"ל:

הפדגוג פונה לבן המלך החתן „תן לי את הצפורן ואני אחתור..“ שאני אחשב הבוגד והחותר ולא אתה בן המלך..

הקב"ה, „המלך המציץ“ היודע מחשבות, העריך מאוד את „החתירה“ הזאת של אהרן ואמר: „חייך, אין אני משליט על קרבנותיהן של בני אלא אתה..“ ראויה כפרתן של ישראל (על מעשה העגל) שתבוא דווקא על ידך..

„ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו" (דברים ט, כ). אם כי המחשבה היתה טהורה וזכה, המעשה, ודאי היה חמור מאד והיה בו לטעות בכוונתו של אהרן וגם להטעות ולהחטיא את הרבים (ועי' רבנו בחיי עה"ת) ומידת הדין רצתה לפגוע בו. אהרן ידע את המשמעות החמורה שבמעשהו זה ואת התוצאות החמורות כלפיו (אף נענש קשות, „להשמידו" (שם) זה כליוי בנים, ומתו שנים מבניו — רש"י) והיה מוכן לכך.. ולפנינו גילוי מזהיר של מדת „מסירות נפש" במובנה הנעלה ביותר.. זכה על כן אהרן לתהילת נצח, ובסוף ימיו אומר משה „תומיך ואוריך לאיש חסידיך" (דברים לג, ח) מי שעתיד ללבוש אורים ותומים, לאיש חסידיך, למי שעשה חסדים עם בניך, „אשר נסיתו במסה" (שם) הרבה נסיתו ונמצא שלם בכל נסיונות.. (ספרי שם) והכונה לאהרן הכהן. הוא אהרן ומשה (שמות ו, כו), הן בצדקתן מתחילתן ועד סופן (מגילה יא, א) ומשה ואהרן — הודן והדרן, כבודן ושבתן של ישראל (שה"ש רבה ד, יב).

ה.

אחר חטא העגל עלה קרנו של אהרן הכהן, יתכן שעתה זקוק העם למנהיג כאהרן, הוא שעשה מאמצים למנוע את הירידה, הוא שקשר את נפשו עם ישראל אף בזמן ירידה, הוא גם ראוי ומוכשר להעלות את העם לדרך התשובה השלמה. יפתח בדורו כשמואל בדורו (ר"ה כה, ב) ואילו היה שמואל בדורו של יפתח לא היה נחשב לכלום (מד"ר קהלת). יש להבין שאם המנהיג קטן לפי ערכו של הדור אינו ראוי בודאי להיות מנהיגו, כך אם עולה בהרבה על הדור, גם אז אינו ראוי להיות מדריכו של הדור, כי המרחק הרוחני הרב שנוצר בין העם לבין מנהיגו מונע כנראה את ההשפעה הרצויה, לכן „שמואל בדורו של יפתח אינו נחשב לכלום" דוקא מפני גדולתו.. לך רד (שמות לב, ז) נאמר למשה אחרי החטא הגדול, אמר הקב"ה למשה לך רד מגדולתך.. (ברכות לב, א) העם ירד פלאים ולא יכול להיות מרחק כה רב בין העם למנהיגו..

ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך (שם כח, א) — הרע לו למשה, אמר הקב"ה, תורה היתה לי ונתתיה לך.. (מד"ר שמות לו, ז). מבאר בטוב טעם את ה„מדרש פליאה" המגיד מדובנא זצ"ל. הרי התורה מסרתי לך ולא אני בעצמי לימדתי תורה לישראל, אף בני ישראל אמרו „דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים (שמות כ, טז). העם אינו מסוגל לקבל תורה ישר מפי הקב"ה ואתה נבחרת להיות מלמדו ומדריכו, הגיע הזמן שאף אתה גדול מדי, הנת להם לקבל תורה מפי אהרן אחיך..

ו.

וכך היא דרכו של אהרן: אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה (אבות א, יב).

דרך זו של אהרן תורה שלמה היא ולימוד היא צריכה בהבנה ובהעמקה להלכה ולמעשה. חז"ל מאריכים בדברים ומקדישים לדרכו של אהרן פרקים שלמים ללמדה ולבארה באר היטב.

אוהב שלום כיצד? מלמד שיהא אדם אוהב שלום בישראל, בין כל אחד ואחד כאהרן.. כשהיה אהרן מהלך בדרך, פגע בו באדם רשע ונתן לו שלום וכו' ונמצא אותו האיש מונע עצמו מן העבירה...

וכן שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה, הלך אהרן וישב אצל אחד מהם.. והלך וישב אצל האחר.. וכשנפגשו זה בזה גפפו ונשקו זה לזה.. ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל (במדבר כ, כט) אנשים ונשים, לא אמר לאיש ולאשה — סרחת.

בדרך זו, בדרך של אהבת השלום ואהבת הבריות קרבן לתורה ולכן נאמר „תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו, בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעוון“ (מלאכי ב) (אבות דרבי נתן פרק יב, א—ח ועי"ש באריכות).

אחר תקופה של שקיעה, ירידה והתדרדרות בחיי העם, נבחר ע"י ההשגחה, איש השלום, אוהב ישראל המובהק לעסוק בכפרה על הפרט והכלל, בדרכי נועם ובנתיבות שלום..